

VÝSKUM V LOKALITE ĽUBIETOVÁ-VYSOKÁ

Martin KVIETOK

KVIETOK, Martin. Verifying excavation on the site Ľubietová-Vysoká. The article informs about the results of a verifying excavation of a new site Vysoká, in cadastre of the village Ľubietová. The village lies in the area of occurrence of polymetallic and ferrous ores in north-western direction from the stratovolcano Poľana. The settlement of the village area dates back to the Aeneolithic. A hoard of bronze objects from the Late Bronze Age is known from here. In the Middle Ages Ľubietová belonged to seven Central Slovak royal mining towns. In the village we can find the remains of an anti-Turkish fort from the 2nd half of the 16th century. In 2014 the survey of the site Vysoká has started. The excavation was a combination of trenches and metal detector survey. The survey gave us a large collection of prehistoric pottery and metal objects. In this article the artefacts found by amateur treasure hunters are presented as well. Based on the finds, we can date the site into the phases from Ha A to LT D. The aim of further research is to identify the locations of prehistoric copper and iron mines.

Keywords: Ľubietová, Late Bronze Age, Lusatian Culture, Early Iron Age, Late Iron Age, pottery;

Kľúčové slová: Ľubietová, mladšia a neskorá doba bronzová, lužická kultúra, staršia doba železná, doba laténska, keramika;

ÚVOD

Bývalé slobodné kráľovské mesto Ľubietová je situované v doline potoka Hutná v severovýchodnej časti Slovenského Rudohoria na západnej strane Veporských vrchov. Jedná sa o úzku, okolitými vrchmi uzavretú dolinu, vymodelovanú potokom Hutná, ktorý je ľavostranným prítokom Hrona, s dĺžkou 15,4 km. Hutná pramení v sopečnom pohorí Poľana, na juhovýchodnom úpätí Ľubietovskej Bukoviny (1 194,4 m n. m.), v nadmorskej výške 1 120 m n. m. Potok vymodeloval Ľubietovskú dolinu, ktorá oddeľuje Bystrickú vrchovinu na západe od Veporských vrchov (podcelok Čierťaž) a vlieva sa do Hrona neďaleko obce Lučatín, na styku troch geomorfologických celkov: Zvolenskej kotliny, Horehronského Podolia a Veporských vrchov. Povrch chotára Ľubietovej je súčasťou Veporských vrchov, ktoré sú podcelkom Slovenského Rudohoria. Chotár obce Ľubietová má značne členitý reliéf. Na východe sa tiahne v smere J - S od kaldery Poľany - výbežok s kótami Ľubietovský Vepor (1278 m n. m.) a Hrb (1255 m n. m.). Západným smerom sa krajina otvára do rozsiahleho podhoria. Severozápadný výbežok chotára je miernou vrchovinou, najvyšším bodom na severozápadnej hranici chotára je kóta Skalolam (699 m n. m.). Na severovýchode vystupujú široké chrbty kopcov Vysoká (994 m n. m.) a Muráň (969 m n. m.).

Povrch chotára je tvorený v juhovýchodnej časti pyroklastikami andezitov, z ktorých vystupujú na hrebeni Vepra a Hrbu pyroxenické andezity. Západnú časť chotára pokrývajú neogénne štrky. Celú severnú časť tvoria druhohorné sedimenty ako vápence, dolomity a kremence. Na východ od Ľubietovej vystupujú na povrch permské zlepenice, arkózy a pieskovce, žulové porfýry a kryštalické bridlice.

HISTÓRIA BĀDANIA

Ľubietová a jej okolie boli osídlené už v najstarších dobách, čomu nasvedčujú archeologické nálezy. Prvých ľudí do týchto končín prilákali, aj napriek nepriaznivým podmienkam pre poľnohospodárstvo, dostatok zveri, výhodná poloha a najmä ložiská rúd. Najvýznamnejšie náleziská polymetalických a železných rúd sa nachádzajú východne od obce v ložiskách na Podlipi na východnom okraji obce, Svätodušnej doline 5 km východne od obce, na vrchu Kolba 6,5 km východne od obce a v závere doliny Peklo. Okrem toho cca 7 km severovýchodne od Ľubietovej sa nachádza ložisko železných rúd Jamešná, a nakoniec 10 km severovýchodne od Ľubietovej sa nachádza ešte ložisko Tri Vody. V historickej spisbe sa objavuje údaj, že v Ľubietovej sa od 13. do 1. polovice 15. stor. ťažilo aj zlato (*Augustín 2005*, 18). Len na okraj môžeme spomenúť, že v potoku Vážna pretekajúcom protiľahlou Hiadeľskou dolinou sa v minulosti ryžovalo zlato. Dodnes je možné priamo pod lokalitou Hradište vidieť ryžovnícke odvaly.

Najstarší archeologický nález z obce pochádza z eneolitu. Objavil ho Ľubietovský občan Ján Fellner v roku 1959 v malej vápencovej jaskynke, zvanéj Kupčovie izbička, nachádzajúcej sa nad osadou Huta (*Bárta 1973*, 85; *Malček 2013*, 107, 108, obr. 69; *Šišiak 2012*, 1). Išlo o fragment misky badenskej kultúry. Ľubietová je aj miestom nálezu depotu z mladšej doby bronzovej, ktorý sa našiel v 80. rokoch 19. storočia pri kopaní vodovodu v lokalite Ženská dolina (*Thomka 1898*, 379, 380). V priestore evanjelického cintorína na Pilendri sa v minulosti údajne mali nájsť popolnice rôznej veľkosti (*Handzo 1941*, 10). Okrem toho je vstup do doliny od údolia Hrona strážený menším hrádkom v polohe Lučatín-Hradisko. Na základe keramiky získanej zberom ho môžeme rámcovo datovať do obdobia neskej doby bronzovej a staršej doby železnej. Na dolinu potoka Hutná nadväzuje na severnej strane Hrona Hiadeľská uzavretá Hiadeľským sedlom. Na hrebeni ohraničujúcom dolinu zo západnej strany sa nachádza známa lokalita Hradište s nálezmi lužickej a púchovskej kultúry (*Novotná/Kvietok 2015*, 209-237; *Veličik/Mosný 1996*, 177, 178).

Novou výzvou pre archeologické bádanie v Ľubietovej je výskum areálu mestského hradu (*Albertová 2012*, 489; *Hanuliak 2005*, 248; *Miňo 2011*, 294), ktorý začal v roku 2012. Počas výskumu bola odkrytá juhozápadná bašta a južná obvodová hradba. Na základe zisťovacej sondáže sa predpokladá z vnútornej strany južnej obvodovej hradby zrubová zástavba. Na základe stratigrafickej situácie je možné výstavbu mestského hradu datovať do obdobia 2. polovice 16. stor. Výkopy murív bašty boli zapustené do horizontu s výskytom keramiky rámcovo datovanej do prelomu 15. a 16. storočia. Najstarší horizont nasadal priamo na štrkovú terasu potoka Hutná, v ktorej bola zistená výrazná koncentrácia hutníckej trosky. Poukazuje to na fakt, že najneskôr v 15. stor. sa proti prúdu potoka musela nachádzať huta (*Kvietok 2014a*, 34-37).

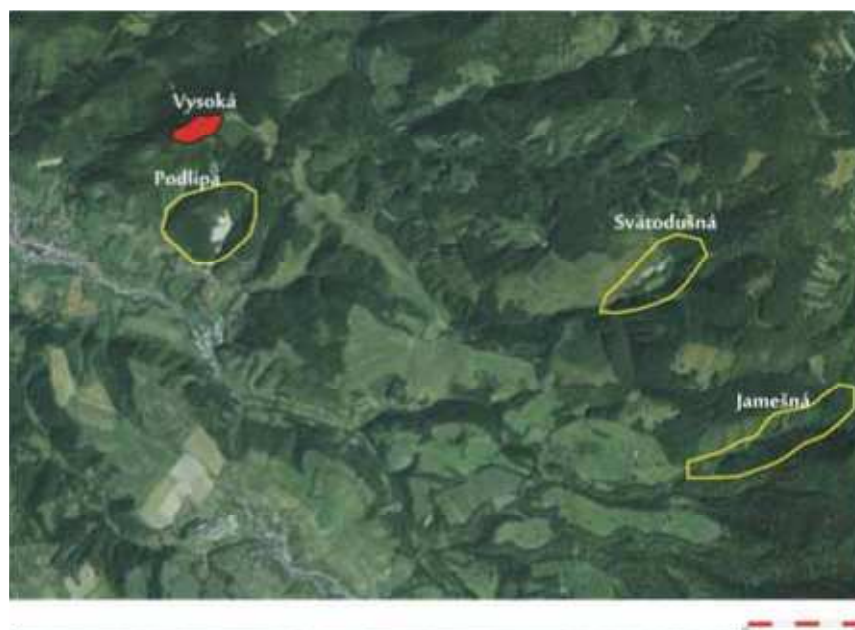
Od roku 2012 venuje Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici zvýšenú pozornosť oblasti najstarších dobývok v lokalite Podlipa s cieľom identifikácie miest pravekej ťažby. Povrchovou prospekciou sa podarilo získať atypickú pravekú keramiku a taktiež hutnícku železiarsku trosku, zliatky medi, bronzu a olova z vrcholu kopca Vysoká (994 m n. m.) nachádzajúceho sa nad tunajšími dobývkami. V roku 2014 tu začal intenzívny prieskum a zisťovacia sondáž.

LOKALITA VYSOKÁ - NÁLEZOVÉ OKOLNOSTI

Lokalita Vysoká (994 m n. m.) sa nachádza v bezprostrednej blízkosti dobývok v priestore Podlipy (obr. 1). Z vrcholu lokality je veľmi dobrý výhľad na široké okolie či už na masív Poľany, alebo do údolia Hrona (obr. 2). Lokalita sa nachádza na vrcholovej plošine Vysokej, na ktorej je možné v lesnom poraste ešte dodnes vidieť umelo formované terasy. Vzhľadom na skutočnosť, že ide o novú a relatívne veľkú lokalitu bez akýchkoľvek predchádzajúcich informácií, rozhodli sme sa pre nasledujúci postup výskumu, výsledkom ktorého mala byť as-

poň základná predstava o datovaní lokality a priestorovom rozšírení hnutelných archeologických nálezov. S prihliadnutím na veľkosť plochy sme v prvej etape výskumu uskutočnili prieskum detektorom kovov za účelom zistenia prípadných koncentrácií archeologických nálezov. Celkovo bolo počas dvoch prieskumných dní zistených 68 polôh s dokumentovanými kovovými predmetmi (obr. 3). Jednoznačne môžeme konštatovať, že najvyššia koncentrácia predmetov bola zistená na severozápadnom okraji lokality, kde sa nachádza dodnes zreteľná terasová úprava. Druhá výraznejšia koncentrácia nálezov kovov, ale aj keramiky bola zistená na južnom svahu lokality cca 20-40 m od južnej hrany vrcholovej plošiny. V tejto časti je evidentné, že tu došlo k transportu veľkej časti materiálu iba v nedávnej dobe. Poukazuje na to nestabilný povrch pokrytý kyprou zeminou a porast žihľavy.¹ Treba však povedať, že tento obraz môže byť skreslený, pretože na vrcholovej plošine pokrytej (nekosenou) lúkou bol vzhľadom na vysoký trávnatý porast prieskum realizovaný len v menšej miere. Preto sa v rámci celkového rozmiestnenia nálezov ukazuje, akoby bola táto časť prázdna. Predmety sa nachádzali len veľmi tesne pod povrchom (0-10 cm) len zriedkavo hlbšie. Celkovo charakter získaných nálezov je čo do funkcie a datovania veľmi heterogénny. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať prítomnosť nálezov zo staršej doby železnej, mladšej doby železnej, vrcholného stredoveku (14. – 15. stor.) a novoveku.

Po zhodnotení výsledkov detektorového prieskumu sme vytypovali dve miesta pre zisťovacie sondy. Prvým bol priestor južného svahu cca. 30 m pod hranou vrcholovej lúky,

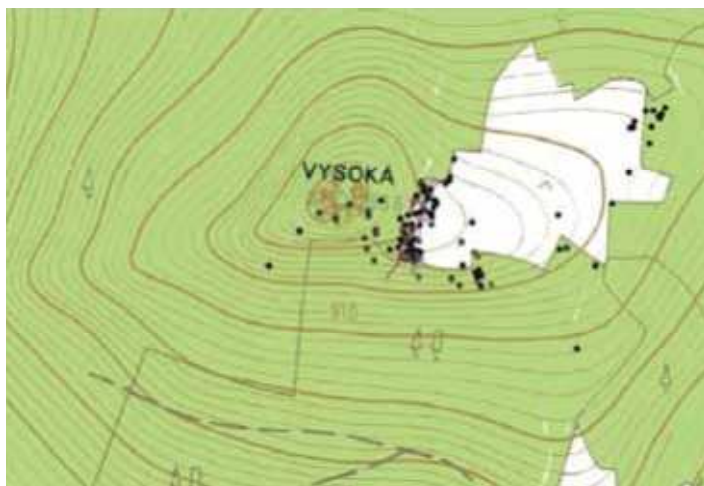

Obr. 1. Celkový pohľad na lokalitu Vysoká (označená červeno) a najvýznamnejšie dobývky v priestore Ľubietovej.
Zdroj: GoogleEarth

Obr. 2. Pohľad z vrcholu Vysokej na: A – kalderu Poľany, B – hrebeň Nízkyh Tatier s údolím Hrona.
Foto: M. Kvietok

¹ Podľa informácií miestnych obyvateľov sa na Vysokej v 70. rokoch 20. storočia realizovali terénne úpravy s cieľom vyrovnať terén pre strojové kosenie.

Obr. 3. Dokumentované kovové nálezy získané prieskumom s detektorom kovov.
Zdroj: www.geology.sk

Obr. 4. Pohľad na sondu 1/2016 od juhu po ukončení prác. Foto: M. Kvietok

musel byť nejaký objekt. Je možné, že ide o teleso hradby prebiehajúcej po južnej a juhovýchodnej hrane vrcholovej plošiny. Taktiež nemožno vylúčiť, že ide o obytnú stavbu priliehajúcu k južnej hrane vrcholovej plošiny.

V severozápadnej časti lokality sa nachádzal systém viacerých terás prebiehajúcich v oblúku po celej západnej časti vrcholovej plošiny, pričom časť prechádzala až do skalného brala tvoriaceho vrcholovú ostrohu Vysokej. Archeologická sonda 2/2015 (obr. 5) bola vytýčená na najspodnejšej z nich a prerezala plošinu v smere juhozápad – severovýchod. Cieľom sondy bolo zistiť stratigrafické pomery v mieste terasy a zistiť prípadnú prítomnosť pyrotechnologického zariadenia na úpravu rudy. Pod povrchovou vrstvou humusu (s.j. 1003) sa objavila tmavosivá hliniopiesčitá kultúrna vrstva (s.j. 1004). Z vrstvy pochádza síce početnejší, ale zato veľmi málo preukazný keramický materiál, ktorý rámcovo datujeme do staršej doby železnej a doby laténskej. Okrem keramiky sa získal aj väčší počet praslenov, resp. ich zlomkov. Počas znižovania terénu sa v ploche sondy začali objavovať zhluky kameňov (s.j. 1005) s rozmermi 20 × 10 až 30 × 40 cm. V juhovýchodnej časti sondy sa začal rysovať mohutný

v miestach, kde sa v povrchovej vrstve zistila väčšia prítomnosť pravekej keramiky. Tu bola vytýčená sonda 1/2015 s rozmermi 3 × 3 m. Druhým miestom bola terasová plošina v severozápadnej časti lokality, kde došlo k nálezu veľkého oblúkového noža a koncentrovala sa tu aj hutnícka resp. kováčska troska. Tu bola vytýčená sonda 2/2015 s rozmermi 2 × 4,5 m.

Cieľom sondy 1/2015 bolo získanie materiálu umožňujúce presnejšie datovanie lokality. Umiestnená bola v strmo sa zvažujúcom svahu, pokrytom žihľavovým porastom (obr. 4). Povrchová vrstva (s.j.² 1000) nasadala na homogénnu hlinitú vrstvu čiernej farby (s.j. 1001) s mocnosťou 30-40 cm. Táto prekryvala vrstvu masívnych kameňov (s.j. 1002) tvoriacich kryt strmo na juh sa zvažujúceho skalného podložia. Rozmery kameňov sa pohybovali od 10 × 20 cm až po masívne bloky s veľkosťou 1 × 2 m. Ide zrejme o redeponované súvrstvie vytvorené zosunutím zeminy a kameňov z hrany vrcholovej plošiny dolu po južnom svahu lokality. Či k nej došlo už v dávnejšej minulosti, alebo pri prácach v 70. rokoch 20. stor. nie je možné s istotou povedať. Ale na základe celkového vzhľadu povrchu bez starších stromov a výrazným pokrytom žihľavy sa prikláňame k druhej možnosti. Čierna humózná zemina s veľkým množstvom keramických nálezov a masívne kamene potvrdzujú, že zdrojom tohto súvrstvia

² Skratka s.j. = stratigrafická jednotka.

balvan trojuholníkového tvaru s výškou 1,5 m a základňou 1 m. Po preparácii týchto zhlukov sme zistili, že tvoria približne obdĺžnikovú konštrukciu orientovanú v smere SZ – JV. Konštrukcia má šírku 1,5 m a dĺžku zhruba 4 m. Jej južné rameno zabieha pod profil sondy. Celú východnú tretinu vyplňal už zmienený balvan. Už počas preparácie tejto konštrukcie sa v jej západnej časti zmenila stratigrafia. Pod tmavosivou hlinitopiesčitou kultúrnou vrstvou sa začala objavovať tmavšia čierna hlinitá zemina s výraznejším obsahom keramiky. Po začistení za ukázalo, že ide o výplň (s.j. 1006) zahĺbeného objektu zhruba štvorcového tvaru s dĺžkou hrany 1,5 m. Hĺbka objektu dosahovala 0,6 m od úrovne zistenia a dno objektu sa nachádzalo cca 1,2 m od súčasného povrchu.

Výplň objektu na základe keramiky datujeme rámcovo do staršej doby železnej. Nevylučujeme zároveň ani jeho súvislosť s masívnym kamenným blokom nachádzajúcim sa východne od výkopu. Ten mohol pôvodne stáť v tejto jame na spôsob menhiru. Je to samozrejme iba pracovná hypotéza a bez plošného preskúmania okolia kameňa nie je možné vysloviť záverečnú úvahu o tom, na čo slúžila nami zistená konštrukcia.

Obr. 5. Pohľad na sondu 2/2016 od západu po ukončení prác. Foto: M. Kvietok

POPIS A VYHODNOTENIE NÁLEZOV

Keramika a drobné predmety

Sonda 1/2015

S.j.1000

1. Črep z výdute nádoby. Na povrchu dva tenké šikmé žliabky. Povrch sivohnedý a vnútro hnedé. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 4,4 cm, hr: 1,2 cm (tab. III: 10).
2. Črep z tela vázy. Zachované pásikové uško. Výš.: 3 cm, š.: 1,6 cm. Povrch sivý. Vnútro hnedé. Materiál piesčitý. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,9 cm, hr: 0,6 cm (tab. I: 22).
3. Črep z okraja pologuľovej misky. Farba hnedá. Materiál piesčitý, slabozrnitý. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 4,8 cm, hr: 0,8 cm (tab. I: 20).
4. Črep z hrdla amfory. Na povrchu nevýrazné horizontálne žliabkovanie. Povrch leštený. Farba hnedá. Vnútro sivé. Materiál plavený. Výpal oxidačný. V ruke robené. Výš.: 2,9 cm, hr: 0,6 cm (tab. II: 2).
5. Črep z dna nádoby. Na spodnej strane dna plastický prstenec. Povrch pokrytý svetlosivou engobou. Materiál tehlovočervený. Oxidačný výpal. Materiál plavený. V ruke robené. Ø dna: 15 cm, výš.: 2,6 cm, hr: 1,2 cm (tab. V: 9).
6. Črep z okraja hrncovitej nádoby. Na pleciach plastický výčnelok. Povrch hladný. Farba hnedá. Redukčný výpal. Materiál zrnitý. V ruke robené. Ø ústia: 22 cm, výš.: 7,1 cm, hr: 0,9 cm (tab. IV: 6).
7. Črep z tela nádoby. Na povrchu plastický pretláčaný pás. Povrch leštený. Materiál plavený. Farba čierna. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 7,8 cm, hr: 0,8 cm (tab. IV: 17).
8. Črep z tela nádoby. Na povrchu jazykovitý výčnelok. Povrch hladný. Farba hnedá. Materiál plavený. V ruke robené. Oxidačný výpal. Výš.: 5,3 cm, hr: 0,8 cm (tab. IV: 8).
9. Črep z okraja hlbkej misy. Povrch hladný. Farba hnedá. Redukčný výpal. Materiál zrnitý s prímiesou drobných kúskov vápenca. V ruke robené. Ø ústia: 36 cm, výš.: 8,3 cm, hr: 1,1 cm (tab. I: 19).

10. Črep z tela nádoby. Na povrchu plastická pretláčaná lišta. Farba hnedá. Povrch hladný, vnútro porézne. Redukčný výpal. V ruke robené. Materiál plavený. Výš.: 6,1 cm, hr: 1 cm (tab. IV: 19).
11. Črep z okraja nádoby. Na povrchu plastická pretláčaná lišta. Farba tmavohnedá. Povrch hladný. Farba hnedá. Redukčný výpal. V ruke robené. Materiál plavený. Výš.: 5,6 cm, hr: 1,1 cm (tab. IV: 18).
12. Črep z tela nádoby. Na povrchu plastická šikmo presekávaná lišta. Farba hnedá. Povrch leštený. Farba hnedá. Redukčný výpal. V ruke robené. Materiál plavený. Výš.: 6,5 cm, hr: 1 cm (tab. IV: 21).
13. Črep z hrdla nádoby. Na povrchu horizontálne tenké ryté línie. Materiál plavený. Farba hnedá. V ruke robené. Oxidačný výpal. Výš.: 4,2 cm, hr: 0,9 cm (tab. III: 5).

S.j.1001

14. Črep z okraja šálky esovitej profilácie. Povrch leštený. Farba hnedá. Vnútro sivohnedé. Materiál plavený. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 2,3 cm, hr: 0,6 cm (tab. I: 16).
15. Črep z okraja vazy. Okraj von vyhnutý a zhrubnutý. Povrch hladný. Farba čierna. Vnútro hnedé. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,8 cm, hr: 1,2 cm (tab. I: 23).
16. Črep z tela nádoby. Na povrchu plastická, pretláčaná lišta. Farba sivohnedá. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 4,9 cm, hr: 1 cm (tab. IV: 16).
17. Črep z hrdla nádoby. Na povrchu plytké, tenké horizontálne žliabky. Povrch hladný. Farba sivohnedá, vnútro hnedé. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 2,9 cm, hr: 1,15 cm (tab. III: 7).
18. Črep z tela nádoby. Na povrchu výrazný plastický výčnelok, Ø 1,6 cm, pod ktorým je nameraný poloblúk tvorený dvojicou tenkých rytých línií. Farba hnedá. Materiál stredne zrnitý. Oxidačný výpal. V ruke robené. Na vnútornej strane nevýrazné stopy po roztieraní hliny. Výš.: 4,9 cm, hr: 0,8 cm (tab. IV: 14).
19. Črep z dna nádoby. Spodná časť dovnútra pretláčaná, Ø 1,9 cm. Na vnútornej strane drobné pretláčané jamky. Vnútro leštené. Farba čierna. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Hr: 0,9 cm (tab. IV: 9).
20. Črep z výdute nádoby. Povrch zdobený horizontálnym a šikmým žliabkovaním. Povrch leštený. Farba čierna. Vnútro hnedé potreté smolovitým náterom. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,4 cm, hr: 0,8 cm (tab. II: 16).
21. Črep zo spodnej časti nádoby. Na vnútornej strane trojica obvodových plytkých žliabkov. Na povrchu svetloružová engoba. Povrch hladný. Farba materiálu červená. Materiál plavený. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 7,8 cm, hr: 0,8 cm (tab. III: 9).
22. Črep z okraja misky esovitej profilácie. Povrch porézny. Hladný. Farba povrchu hnedosivá, vnútro sivé. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 22 cm, výš.: 4,2 cm, hr: 0,75 cm (tab. I: 15).
23. Črep z okraja amfory. Okraj ostro von vyhnutý. Hrdlo zdobené širokými horizontálnymi žliabkami a radom pretláčaných jamiek. Povrch leštený. Farba čierna. Vnútro pôvodne potreté smolovitým náterom. Farba bledohnedá. Materiál plavený. V ruke robené. Ø ústia: 17 cm, výš.: 6,8 cm, hr: 0,75 cm (tab. II: 6).
24. Črep z okraja tenkostennej misky s lievikovite rozšíreným ústím. Povrch leštený. Farba čierna. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 22 cm, výš.: 3,8 cm, hr: 0,4 cm (tab. I: 14).
25. Črep z dna nádoby. Spodná časť dovnútra pretláčaná, Ø 1,5 cm. Na vnútornej strane zväzok troch vertikálnych žliabkov. Vnútro leštené. Farba čierna. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Hr: 0,55 cm (tab. IV: 10).
26. Črep z okraja pologuľovitej misky. Povrch leštený. Farba čierna. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,5 cm, hr: 0,65 cm (tab. I: 21).
27. Črep z pliec nádoby. Povrch zdobený horizontálnymi žliabkami a žliabkovaným poloblúkom. Povrch leštený. Farba čierna. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 2,8 cm, hr: 0,65 cm (tab. II: 13).
28. Črep z hrdla amfory. Na povrchu horizontálne tenké plytké žliabky, nerovnoobežne prebiehajúce. Povrch leštený. Farba sivohnedá. Vnútorný povrch porézny. Farba hnedá. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 6,9 cm, hr: 0,9 cm (tab. III: 2).
29. Črep z pliec nádoby. Na povrchu horizontálne tenké plytké žliabky, nerovnoobežne prebiehajúce. Povrch hladný. Farba sivohnedá. Vnútorný povrch sivohnedý. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 6,2 cm, hr: 0,9 cm (tab. III: 1).
30. Črep z hrdla nádoby. Na povrchu obvodové žliabkovanie. Povrch leštený. Farba sivohnedá. Vnútro bledohnedé. Oxidačný výpal. Materiál plavený. V ruke robené. Výš.: 5,7 cm, hr: 1 cm (tab. II: 4).

31. Črep z tela nádoby. Na povrchu zväzok rytých línií. Povrch hladný. Farba hnedá. Oxidačný výpal. Materiál plavený. V ruke robené. Výš.: 6,4 cm, hr: 0,9 cm (tab. III: 14).
32. Črep z okraja a pliec dvojkónickej misy. Na vydutí plastické výčnelky. Povrch hladný. Povrch a vnútro sivohnedé. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 17 cm, výš.: 4,7 cm, hr: 0,9 cm (tab. IV: 3).
33. Črep z okraja hrnca. Pod okrajom plastický výčnelok. Materiál zrnitý. Farba hnedá. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 4,6 cm, hr: 0,7 cm (tab. IV: 1).
34. Črep z okraja amfory s cylindrickým hrdlom a výrazne von vyhnutým okrajom vo vnútri ostro lomeným. Farba čierna. Na lome hnedý. Povrch hladný. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,7 cm, hr: 0,8 cm (tab. I: 17).
35. Hlinené koliesko. Pôvodne črep z tela nádoby. Ø 3,1 cm, hr.: 0,7 cm (tab. V: 1).
36. Hlinený praslen. Zachovaná 1/2. Výš. : 2,1 cm, max. Ø: 3,2 cm, Ø otvoru: 0,6 cm (tab. V: 2).
37. Črep z okraja nádoby. Okraj von vyhnutý. Povrch hladný. Farba sivohnedá. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 2,6 cm, hr: 0,9 cm (tab. I: 9).
38. Črep z okraja cedidla pologuľovitého tvaru. Farba sivohnedá. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 14 cm výš.: 4,8 cm, hr: 0,7 cm (tab. V: 7).
39. Črep z výdute nádoby. Na povrchu vertikálne žliabkovanie. Povrch leštený. Farba povrchu čierna. Vnútro hnedé. Materiál plavený. Redukčný výpal. Výš.: 2,8 cm, hr: 0,6 cm (tab. III: 11).
40. Črep z tela nádoby. Na povrchu masívny jazykovitý výčnelok kombinovaný s plastickou pretláčanou páskou. Povrch hladný. Farba hnedá. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 4,8 cm, hr: 1 cm (tab. IV: 15).
41. Črep z okraja amfory s široko lievikovite roztvoreným ústím. Povrch aj vnútro leštené. Farba čierna. Vnútro hnedé. Materiál plavený. Oxidačný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 26 cm, výš.: 3,4 cm, hr: 0,65 cm.
42. Črep z tela nádoby. Na povrchu plastický výčnelok. Povrch hladný. Farba hnedá. Materiál plavený. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 7 cm, hr: 1 cm (tab. IV: 12).
43. Črep z okraja masívnej šálky. Ústie široko roztvorené, oválna výduť. Na rozhraní hrdla a výdute tri tenké ryté horizontálne línie. Na vydutí šikmé žliabkovanie. Na vnútornej strane dna šikmé ryhovanie. Povrch leštený. Farba čierna. Redukčný výpal. Výš.: 7 cm, hr: 0,6 cm (tab. III: 15).
44. Črep z výdute tenkostennej šálky. Povrch leštený. Farba čierna. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 2,9 cm, hr: 0,35 cm (tab. I: 10).
45. Črep z tela nádoby. Na povrchu plastická pretláčaná lišta. Povrch leštený. Farba hnedá. Vnútro sivohnedé. Oxidačný výpal. Materiál plavený. V ruke robené. Výš.: 5,7 cm, hr: 1,2 cm (tab. IV: 20).
46. Črep z hrdla nádoby. Na povrchu horizontálne žliabkovanie. Povrch leštený. Farba čierna. Vnútro hnedé pôvodne pokryté smolovitým náterom. Materiál plavený. V ruke robené. Redukčný výpal. Výš.: 3,7 cm, hr: 0,75 cm.
47. Črep z okraja nádoby. Okraj von vyhnutý. Kónické hrdlo. Materiál plavený. Povrch leštený. Farba čierna. V ruke robené. Výš.: 4,6 cm, hr: 0,7 cm (tab. I: 7).
48. Črep z výdute nádoby. Povrch zdobený širokým plytkým vertikálnym žliabkovaním kombinovaným žliabkovaným poloblúkom, z ktorého sa zachoval iba nábeh. Povrch leštený. Farba čierna. Vnútro tmavohnedé. Redukčný výpal. Materiál plavený. V ruke robené. Výš.: 3,6 cm, hr: 1 cm (tab. II: 14).
49. Črep z okraja misky. Okraj tordovaný, dovnútra zatiahnutý, zdobený ozubeným kolieskom. Pod okrajom plastický výčnelok a pod ním dve línie vyplnené šikmým ryhovaním. Povrch aj vnútro leštené. Farba čierna. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 20 cm, výš.: 4,2 cm, hr: 0,7 cm (tab. I: 12).
50. Črep z hrdla nádoby. Na povrchu horizontálne ryté línie. Povrch hladný. Farba hnedá. Materiál plavený. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 5,1 cm, hr: 0,8 cm (tab. III: 8).
51. Črep z okraja nádoby. Povrch leštený. Farba čierna. Vnútro hnedé. Materiál plavený. Oxidačný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 30 cm výš.: 4,5 cm, hr: 0,9 cm (tab. I: 6). Črep z cedidla. Farba sivá. Materiál plavený. Oxidačný výpal. Výš.: 5,6 cm, hr: 1,7 cm (tab. V: 8).
52. Črep z výdute nádoby. Horizontálne žliabky na povrchu. Povrch leštený. Farba čierna. Vnútro hnedé, pokryté smolovitým náterom. Oxidačný výpal. Materiál plavený. V ruke robené. Výš.: 4,2 cm, hr: 0,7 cm.

S.j.1002

53. Črep z pliec nádoby. Na hrdle obvodové žliabkovanie. Povrch leštený. Farba sivá. Vnútro sivohnedé. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 8,9 cm, hr: 0,8 cm (tab. II: 9).
54. Črep z hrdla nádoby. Na povrchu obvodové žliabkovanie. Povrch leštený. Farba hnedá. Oxidačný výpal. Materiál plavený. V ruke robené. Výš.: 6,6 cm, hr: 0,8 cm (tab. II: 4).

Sonda 2/2016

S.j.1003

55. Črep z hrdla nádoby. Na povrchu husté horizontálne jemné ryhovanie. Povrch hnedý, vnútro terakotovej farby. Materiál plavený. V ruke robené. Oxidačný výpal. Výš: 3,2 cm, hr: 0,75 cm (tab. III: 3).
56. Črep z pliec nádoby. Povrch s výzdobou v podobe rytých vertikálnych línií. Povrch hladný, farba čierna, vnútro hnedé. Materiál plavený. V ruke robené. Redukčný výpal. Výš.: 3,5 cm, hr: 0,95 cm (tab. III: 13).
57. Črep z hrdla amfory. Čiastočne zachovaný nábeh na okraj. Povrch zdobený výrazným horizontálnym žliabkovaním. Povrch leštený. Farba čierna. Vnútro hnedé. Materiál plavený. V ruke robené. Výš.: 2,2 cm, hr: 0,65 cm (tab. II: 1).
58. Črep z okraja tenkostennej vázičky. Okraj von vyhnutý. Povrch hladný. Vnútro aj povrch čierny. Materiál plavený. V ruke robené. Redukčný výpal. Výš.: 1,9 cm, hr: 0,5 cm (tab. I: 1).
59. Črep z okraja vázy. Okraj von vyhnutý. Povrch hladný. Vnútro aj povrch čierny. Materiál plavený. V ruke robené. Redukčný výpal. Výš.: 1,6 cm, hr: 0,65 cm (tab. I: 2).
60. Črep z okraja nádoby. Okraj zhrubnutý, okrajová lišta von vytiahnutá. Vnútro aj povrch hnedé. Materiál piesčitý s prímiesou väčších kamienkov. V ruke robené. Oxidačný výpal. Výš.: 2,9 cm, hr: 1,2 cm (tab. I: 24).
61. Črep z výdute amfory. Na povrchu fragment výzdoby v podobe žliabkovaných poloblúkov. Povrch čierny, hladný. Vnútro hnedé. Materiál plavený. Oxidačný výpal. Výš.: 2,9 cm, hr: 0,75 cm (tab. II: 12).

S.j. 1004

62. Fragment hlineného praslena. Farba bledohnedá. Materiál plavený. Výš.: 2,9 cm, max. Ø 3,4 cm (tab. V: 3).
63. Črep z okraja nádoby. Okraj von vyhnutý. Povrch sivý, vnútro bledohnedé. Oxidačný výpal. Materiál plavený. V ruke robené. Výš.: 3,2 cm, hr: 0,8 cm (tab. I: 3)
64. Črep z okraja nádoby. Okraj von vyhnutý. Povrch čierny, vnútro hnedé. Materiál zrnitý. Oxidačný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 34 cm, výš.: 7,1 cm, hr: 1,4 cm (tab. I: 5)
65. Črep z okraja nádoby. Okraj od pliec oddelený širším žliabkom. Farba hnedá. Materiál zrnitý. Oxidačný výpal. v ruke robené. Ø ústia: 22 cm, výš.: 4,2 cm, hr: 1,5 cm (tab. I: 8).
66. Črep z okraja misky. Pod okrajom nevýrazný plastický výčnelok. Farba hnedá. Materiál piesčitý. Oxidačný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 22 cm, výš.: 4,8 cm, hr: 0,6 cm (tab. IV: 2).
67. Črep z okraja nádoby. Okraj von vyhnutý. Materiál zrnitý. Farba terakotová. V ruke robené. Ø ústia: 24 cm, výš.: 4,1 cm, hr: 0,8 cm (tab. I: 4).
68. Črep z hrdla nádoby. Na povrchu tenké ryté horizontálne línie kombinované so šikmým žliabkovaním. Povrch hladný. Farba čierna. Vnútro hnedé. Pokryté smolovitou hmotou. Materiál plavený. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 6 cm, hr: 0,8 cm (tab. III: 12).
69. Črep z tela nádoby. Na povrchu plastický výčnelok. Farba hnedá. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 6,9 cm, hr: 1,1 cm (tab. IV: 13).
70. Hlinený dvojkónický praslen. Farba hnedá. Výš.: 2,1 cm, max. Ø: 3,2 cm (tab. V: 4).
71. Črep z okraja grafitovej situly. Okraj ovalený. Farba sivohnedá. Redukčný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 22 cm, výš.: 2,2 cm, hr: 0,65 cm (tab. I: 25).
72. Črep z okraja nádoby. Okraj široko von roztvorený. Farba tmavohnedá. Materiál zrnitý. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,8 cm, hr: 0,65 cm (tab. I: 18).
73. Hlinený dvojkónický praslen. Sploštený tvar. Farba hnedá. Výš.: 1,8 cm, max. Ø 3,7 cm (tab. V: 5).
74. Hlinený dvojkónický praslen. Farba hnedá. Výš.: 2,6 cm, max. Ø 3,5 cm (tab. V: 6).
75. Črep z hrdla nádoby. Zdobený povrchovými horizontálnymi rytými líniami. Farba čierna. Materiál zrnitý. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,2 cm, hr: 0,7 cm (tab. III: 6).
76. Črep tela nádoby. Povrch zdobený hustým horizontálnym ryhovaním. Farba čierna. Vnútro sivé. Materiál plavený. V ruke robené. Redukčný výpal. Výš.: 3,1 cm, hr: 0,6 cm (tab. III: 4).
77. Črep z tela nádoby. Povrch zdobený žliabkovaným poloblúkom. Povrch leštený. Farba čierna. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 4,3 cm, hr: 0,8 cm (tab. II: 11).
78. Črep z hrdla nádoby. Povrch zdobený širokými horizontálnymi žliabkami. Čierna farba. Redukčný výpal. Materiál zrnitý. V ruke robené. Výš.: 4,6 cm, hr: 0,6 cm (tab. II: 8).
79. Črep z tela nádoby. Na povrchu menší plastický výčnelok. Farba bledohnedá. Materiál zrnitý. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 6 cm, hr: 0,8 cm (tab. IV: 11).
80. Črep z tela nádoby. Na povrchu ostro profilovaný plastický výčnelok. Farba sivohnedá. Mate-

riál silno zrnitý. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 5,5 cm, hr: 1,1 cm (tab. IV: 7).

81. Črep z výdute nádoby. Na povrchu malý výčnelok. Farba sivá. Materiál plavený. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,9 cm, hr: 0,8 cm (tab. IV: 5).

82. Črep z tela nádoby. Na povrchu výrazná rytá horizontálna línia. Pod ňou vertikálne žliabkovanie. Povrch hladný. Farba hnedá. Materiál zrnitý. Oxidačný výpal. V ruke robené. Výš.: 5 cm, hr: 1,4 cm (tab. III: 16).

83. Črep z okraja vázy. Okraj von vyhnutý. Povrch hladný. Farba sivohnedá. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 16 cm výš.: 5,3 cm, hr: 0,7 cm (tab. I: 11).

S.j.1006

84. Črep z tela nádoby. Povrch horizontálne žliabkovaný. Farba tmavohnedá. Materiál plavený. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,1 cm, hr: 0,8 cm (tab. II: 3).

85. Črep z okraja a hrdla nádoby. Okraj výrazne von vyhnutý. Farba sivá. Materiál slabo zrnitý. Redukčný výpal. V ruke robené. Ø ústia: 19,5 cm, výš.: 6,3 cm, hr: 0,8 cm (tab. I: 13).

86. Črep z tela nádoby. Na povrchu plastický výbežok, ktorého hrana je zbrúsená. Pod výčnelkom široké zvislé žliabkovanie. Povrch čierny. Vnútro tmavohnedé. Materiál piesčitý. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 4,1 cm, hr: 0,65 cm (tab. II: 15).

87. Črep z tela nádoby. Na povrchu nevýrazné zvislé žliabkovanie. Farba čierna. Materiál piesčitý. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,8 cm, hr: 0,62 cm (tab. II: 10).

88. Črep z tela nádoby. Na povrchu široké horizontálne žliabkovanie. Materiál plavený s prímiesou sludy. Povrch leštený. Farba čierna. Redukčný výpal. V ruke robené. Výš.: 3,7 cm, hr: 0,7 cm (tab. II: 7).

89. Črep okraja šálky. Baňatý tvar. Okraj von vyhnutý. Na výduti drobný výčnelok. Farba bledosivá. Vnútro hnedé. Materiál zrnitý. V ruke robené. Výš.: 3,7 cm, hr: 0,8 cm (tab. IV: 4).

Obe sondy poskytli výraznú kolekciu pravekej keramiky, pričom viac nálezov sa nachádzalo v sonde 1/2016. Treba zároveň zdôrazniť, že aj napriek enormnej snahe nebolo možné masu črepov rekonštruovať do konkrétnych typov nádob. Je to dané zrejme tým, že sonda 1/2016 prerezala stratigrafiu už sekundárne premiešanú. Dôvodom mohli byť zmienené práce v 70. rokoch 20. stor. Aj napriek tomu máme k dispozícii širokú škálu výzdobných motívov a techník. Z typov nádob sa objavujú predovšetkým vázy a hrnce. V menšej miere sa objavujú amfory, misky a šálky. Zastúpené sú dokonca aj fragmenty cedidiel. Ojedinelým tvarom v celom súbore je miska s dovnútra zatahnutým a tordovaným okrajom. Povrch je bohato zdobený rytým ornamentom (tab. I: 12). Ojedinelým je aj fragment dna s prstencovou nôžkou (tab. V: 9). Z výzdobných prvkov sa objavuje predovšetkým žliabkovanie. Býva umiestnené na hrdle nádob. Okrem horizontálneho žliabkovania sa objavuje aj vertikálne žliabkovanie a žliabkované poloblúky. V niektorých prípadoch máme zastúpenú kombináciu žliabkovania a rytých jamiek, resp. plastickej výzdoby. Žliabkovanie sprevádza nádoby, ktorých povrch je čierny a leštený. Navyše u mnohých takto zdobených nádob sa na vnútornej strane nachádzajú zvyšky smolovitého náteru. Veľká skupina črepov nesie aj jednoduchú rytú výzdobu v podobe horizontálnych pásov koncentrujúcich sa na hrdle a pleciach nádoby. Sporadicky sa objavuje rytá výzdoba aj na vnútornej ploche nádoby. Objavuje sa aj kombinácia šikmého a horizontálneho ryhovania. Väčšia skupina črepov niesla na povrchu plastickú výzdobu v podobe jazykovitých výčnelkov, drobných výčnelkov a pretláčaných pásov.

Svojím charakterom a skladbou je keramický súbor získaný na Vysokej takmer identický s kolekciami získanými v roku 2013 na hradisku v Ponickéj Hute (*Kvietok 2014b*, 139, 140). Obdobne ako tam, aj tento súbor datujeme do prelomu neskorej doby bronzovej a staršej doby železnej (Ha B-Ha C).

Okrem pravekých črepov zistilo sa aj niekoľko fragmentov laténskej keramiky. Z ostatných nálezov môžeme spomenúť niekoľko praslenov, hlinené koliesko, fragment hlineného závažia. Osobitnú pozornosť si zasluhuje jeden z mála kovových predmetov nájdených v sonde 1/2016. Ide o drobnú bronzovú plastikú zvieratka, ktorá tvorila súčasť väčšieho prívesku. Presnú analógiu máme v súbore nálezov z Molpíra z priestoru brány IV (*Dušek/Dušek 1995*, Taf. 86: 20).

Počas výskumu bolo zistené, že lokalita bola už v minulosti „navštívená“ amatérskymi hľadačmi, ktorí nazhromaždili veľkú kolekciu predmetov, žiaľ bez presnejšej lokalizácie v rámci lokality. Niektoré potvrdené nálezy z Vysokej sa podarilo aspoň fotograficky zdokumentovať a popísať.

KOVOVÉ NÁLEZY

Medzi najstaršie z tejto skupiny predmetov môžeme zaradiť kolekciu bronzových predmetov, reprezentovaných nástrojmi a súčasťami kroja, z mladšej a neskorej doby bronzovej. Medzi nástrojmi sa objavuje drobná sekerka s tuľajkou zastúpená jedným celým exemplárom (tab. VI: 1) a jedným ostrím (tab. VI: 3). Ide o exemplár, ktorý má svoju blízku analógiu v hromadnom náleze zo Žaškova datovanom do stupňa Ha A2 (*Veličik 1983, Taf. XLII: 19*). Okrem sekerky sa medzi touto skupinou predmetov nachádza aj fragment kosáka. Kosáky sa objavujú už v strednej dobe bronzovej BB2/BC1 a ich existencia trvá počas celej mladšej a neskorej doby bronzovej (BD-Ha B). Uvedený fragment však nie je možné bližšie priradiť ku konkrétnemu typu kosákov či už k starším exemplárom s bočným trňom, alebo k mladším kosákom s rukoväťou, a preto ho len rámcovo datujeme do obdobia mladšej a neskorej doby bronzovej. K súčasťi kroja doby bronzovej patrili ihlice, náramok a fragmenty špirál. Najpočetnejšie (4 ks) sú zastúpené ihlice. Medzi nimi rozlišujeme niekoľko typov. Jedným exemplárom je zastúpená malá ihlica s dvojkónickou hlavicou typu Ilava (tab. VI: 4). Tento typ je charakteristický pre záver mladšej doby bronzovej, stupeň Diviaky (Ha A1/Ha A2). Analógie k nej nachádzame hlavne medzi exemplármi z pohrebiska z eponymnej lokality (*Novotná 1980, 119, Taf. 36: 730, 731*). V jednom prípade máme doloženú ihlicu s vázičkovitou hlavicou. Tento typ ihlíc sa datuje obvykle do obdobia neskorej doby bronzovej (Ha B). Analógie k nášmu exempláru nachádzame napr. na pohrebisku v Dolnom Kubíne alebo v Ladzanoch (*Novotná 1980, 147, 148, Taf. 43: 967, 967A*). V dvoch exemplároch je zastúpená ihlica s viacnásobne členenou hlavicou (tab. VI: 5, 6), hoci v jednom prípade je k dispozícii len nepatrný fragment hlavice. Ide o typ s korálovite členenou hornou časťou s analógiami v Rimavskej Sobotě, Jasove či Ducovom. Datované sú do stupňa Ha A1 (*Novotná 1980, 128, 129, Taf. 39: 967, 967A*). Medzi predmetmi z tohto horizontu zaraďujeme aj fragment náramku (tab. VI: 11), ktorý radíme k jednoduchým exemplárom s masovou produkciou a dobou rozkvetu v stupni BD (*Kobal 2015, 285-300*). Zaujímavá je zdobená špirála z tenkého bronzového plechu pokrytá ušľachtilou patinou (tab. VI: 10). Analógie nachádzame v depote z Blatnice, kde je náramok datovaný na počiatok mladšej doby bronzovej (*Veličik 1983, 74, Taf. XLIII: 4*) a z depotu z Komjatnej-Bobrovca, kde je datovaný do stupňa Ha A2 (*Veličik 1983, 74, Taf. XXVI: 11*). K špirále patrila zrejme aj fragment vyhotovený z drôtu polkruhového tvaru na reze (tab. VI: 7). Takúto špirálu nachádzame v depote zo Sliachov, pričom depot je datovaný do záveru mladšej a na počiatok neskorej doby bronzovej, stupne Ha A2/Ha B1 (*Veličik 1983, 74, Taf. XLV: 5*). Okrem uvedených nálezov by sme do tohto obdobia mohli zaradiť i bronzový nit (tab. VI: 8), ktorý však nemá väčšiu výpovednú hodnotu.

Nasledujúce obdobie staršej doby železnej je reprezentované súborom nástrojov, zbraní, konského postroja a súčastí kroja. Nástroje reprezentujú sekerky a kosáky. Sekerky sú zastúpené v dvoch typoch. Prvým je sekerka s tuľajkou štvorhranného prierezu (tab. VI: 12). Jej analógiu nachádzame napr. v depote z Nižnej Myšle datovanom do obdobia 5. – 4. stor. pred Kr. (*Miroššayová 1980, 390, obr. 1: 5*). Podobné sekerky máme aj zo Smoleníc-Molpíra (*Dušek/Dušek 1995, Taf. 1: 16; 13: 18; 116: 1, 14*) a z oravských lokalít Istebné, poloha Hrádok a Dolný Kubín, poloha Trniny (*Čaplovič 1987, tab. LXX: 7, 8*). Druhým typom sú ploché sekerky s ramienkami (tab. VI: 20, 21). V staršej dobe železnej je tento predmet rozšírený vo veľkej časti Európy. Z územia Slovenska máme niekoľko analógií z hradiska Molpír v Smoleniciach (*Dušek/Dušek 1995, Taf. 68: 8; 83: 19; 116: 27, 29*), ako aj z už zmieňovaného depotu z Nižnej Myšle (*Miroššayová 1980, 390, obr. 1: 2*). Výskyt tohto typu sekeriek na území Slovenska sa rámcovo datuje do obdobia halštatských stupňov Ha C-Ha D, pričom ich pôvod sa hľadá

mimo Karpatskej kotliny. K nástrojom staršej doby železnej radíme aj dva kosáky (tab. VII: 1, 5). Predovšetkým kosák so širokou zakrivenou čepeľou prechádzajúcou do odsadenej rukoväti má svoje analógie v depote železných predmetov z Nižnej Myšle (*Miroššayová 1980*, 390, obr. 2: 6), v depote zo Smoleníc datovanom do stupňov Ha C2-Ha D1 (*Dušek 1974*, 147, obr. 8: 14) či Oravy (*Čaplovič 1987*, Tab. LXX: 3, 4). Osobitnú pozornosť si zasluhuje železná bočnica zubadla typu Szentés – Vekerzug (tab. VI: 17), ktorú radíme k variantu I2 podľa A. *Kozubovej (2011, 76-79)*. Ide o typ zubadla oblúkovite prehnutého, na koncoch zaobleného a na jednom konci gombíkovite ukončeného. Analógie nachádzame napr. na pohrebisku v Chotíne IA (*Dušek 1966*, tab. 9: 12; *Kozubová 2011*, obr. 1: 5) či z okolia Košíc (*Miroššayová 1987*, tab. III: 1). Zubadlá uvedeného typu sa objavujú od 2. polovice 7. stor. pred Kr. až po zač. 5 stor. pred Kr. (*Kozubová 2011, 77*).

Do staršej doby železnej radíme aj dve trojlísté bronzové strelky so skrytou tuľajkou (tab. VI: 18, 19). Radíme ich k hrotom šípov východného typu. Tie sú až na kostené exempláre vždy liate, opatrené rôzne dlhou vysunutou alebo skrytou tuľajkou a list má dve alebo tri krídelká, príp. je trojboký alebo trojkrídelkovito-trojboký. Vyznačujú sa rôznorodosťou typov a variantov, čo zrejme súvisí aj s rôznym účelom ich použitia. Ich ťažisko rozšírenia je široké a neobmedzuje sa výlučne na východné časti Európy a ázijskú časť Ruska, vrátane Sibíri, kde majú tieto hroty šípov aj svoj pôvod, ale sú s rôznou mierou kvantitatívneho zastúpenia doložené v celej Eurázii. Podobné strelky nachádzame predovšetkým v prostredí pohrebísk vekerzugskej kultúry (Chotín, Senec, Maňa, Preseľany nad Ipľom, Želiezovce atď.). Rámcovo je ich výskyt kladený do obdobia od záveru 7 stor. pred Kr. až po 1. polovicu 5. stor. pred Kr. (*Kozubová 2009, 65-130*). Skupinu predmetov datovaných do horizontu staršej doby železnej dopĺňa skupina drobných železných ihlíc (tab. VI: 13-15). Predovšetkým u ihlice s hlavnicou zavinutou do očka (tab. I: 14) vidíme predlohy v bronzových exemplároch na halštatských pohrebiskách z priestoru Oravy (*Čaplovič 1977, 59, obr. 33: 5-8*). Železné ihlice so slučkovitou hlavnicou máme doložené aj na pohrebisku vekerzugskej kultúry v Chotíne (*Dušek 1966*, tab. XXI: 13, 14). Len rámcovo do staršej doby železnej datujeme aj malé železné oblúkové nožičky (tab. VII: 13-16).

Lokalita poskytla aj širokú škálu predmetov z mladšej doby železnej. Môžeme ich rozdeliť na súčasti kroja, nástroje a zbrane. Súčasti kroja reprezentujú spony a časti opaska. V dvoch prípadoch (tab. VIII: 1, 4) máme zastúpené spony včasnoténskej schémy a v jednom prípade sponu s guľovitou pätkou (tab. VIII: 2). K staršiemu horizontu by sme mohli zaradiť aj pliešok lichobežníkového tvaru zdobený jemným tepaním (tab. VIII: 7) a bronzové prevliečky (tab. VIII: 11, 14). Reprezentujú obdobie (stupeň LT B), keď dochádza k prvým kontaktom horskej oblasti s pôvodným halštatským obyvateľstvom a expandujúcim keltským svetom (*Pieta 2008, 18-21*). Obdobie rodiacej sa púchovskej kultúry (LT C) reprezentujú fragmenty spôn stredolaténskej konštrukcie (tab. VIII: 5, 6). K tomuto horizontu radíme aj súčasti plechového opaska a nakončie v podobe štylizovanej konskej hlavičky a ďalšieho bronzového nakončia (tab. VIII: 12, 13, 16). Železné nástroje reprezentujú masívne sekáčové nože (tab. VII: 9, 12) a fragmenty dláta (tab. VII: 6). Dvoma exemplármi sú zastúpené kosákovité zberové nože (tab. VII: 10, 11). S konštrukciou a výbavou domov sa spájajú železné spojovacie klíny a rôzne druhy skôb (tab. VII: 2, 3, 7). Lokalita poskytla aj menšiu kolekciu militárií reprezentovanú hrotmi oštepov (tab. VIII: 17, 18), jedným koncovým okutím pätky oštepov (tab. VIII: 20) a dvoma hrotmi šípov (tab. VIII: 19, 21).

ZÁVER

Už pri prvom pohľade na lokalizáciu Vysokej si uvedomíme, že jej umiestnenie je strategické. Lokalita sa nachádza priamo na výraznom zrudnení s obsahom polymetalických a železitých rúd. Svojou polohou je v rámci stredoslovenskej banskej oblasti ojedinelou. V starohorsko-špaňodolinskom revíri zatiaľ takáto lokalita chýba. V ponickom rudnom re-

víri máme podobnú lokalitu na Ponickéj Hute tá je však vzdialená od hlavného zrudnenia na Drienku 4 km.

Na základe nálezov keramiky a kovových predmetov predpokladáme, že k osídleniu Vysokej došlo najneskôr v stupni Ha A. Na jej skoršie osídlenie zatiaľ chýbajú doklady, ktoré môže však priniesť ďalší výskum. S mlado a neskorobronzovým osídlením by sme mohli spájať aj informácie o pohrebisku na Pilenderi a depot zo Ženskej doliny. Osídlenie potom s prestávkami pokračuje až do mladšej doby železnej (stupeň LT D). Lokalita tak dopĺňa mozaiku laténskych lokalít na hornom Pohroní. Aj na základe na začiatku v príspevku zmienených zliatkov a lúp uvažujeme o tom, že tu prebiehala výrazná metalurgická aktivita. V prvotnom štádiu išlo o bronzovú metalurgiu s využitím miestnych zdrojov medi. Postupne od staršej doby železnej nahrádza med' železo. Okrem železiarskej produkcie tu mohla prebiehať aj finálna výroba kováčskych produktov. Ako problematická sa zatiaľ ukazuje identifikácia miesta pravekej ťažby. Čo sa týka medi, predpokladáme praveké dobývky na Podlipe. Tie však boli pravdepodobne zničené intenzívnou stredovekou ťažbou. Priestor, kde bolo získavané železo, hľadáme v oblasti Jamešnej, tu však tiež prebehla výrazná mladšia aktivita, ktorá mohla staršie doklady ťažby zahľadiť.

Význam lokality Vysoká spočíva aj v tom, že sa nachádza pri veľmi dôležitej komunikácii spájajúcej v praveku Podpoľanie s Liptovskou kotlinou. Predpokladáme, že cesta postupovala dolinou potoka Hutná, kam prichádzala z priestoru Poľany, prekračovala rieku Hron v mieste brodu, ktorý pripomína názov blízkej dediny Medzibrod. Cesta ďalej pokračovala Hiadeľskou dolinou. Masív Nízkych Tatier prekračovala cesta v mieste Hiadeľského sedla, po západných a severných svahoch Nízkych Tatier zostupovala do oblasti Liptovskej Lúžnej a odtiaľ dolinou Ludrovianky do Liptovskej kotliny. Uvedená cesta je lemovaná pravekými lokalitami. Južne od hrebeňa Nízkych Tatier to sú Ľubietová, poloha Vysoká, Lučatín, poloha Hradisko a Moštenica, poloha Hradište. Na severnej strane lemujú vyústenie cesty do Liptovskej kotliny hrádka Ludrová, poloha Stráňa a Liptovská Štiavnička, poloha Lúčný Hríb (*Struhár 2000*, 88). Za zmienku stojí aj fakt, že cesta prechádza oblasťami, kde sa v minulosti získavala med', železo (Ľubietová), ale aj zlato (Hiadeľská dolina).

Časť reliktu azda už v praveku fungujúcej cesty sa nám podarilo zdokumentovať vo svaahu južne od Hiadeľského sedla. Teleso cesty sa tu výrazne zarezáva do okolitého terénu. V priestore Hiadeľského sedla cesta dosahuje svoj najvyšší bod (1180 m n. m.). Pred niekoľkými rokmi bol jej priebeh narušený výkopmi súvisiacimi s výstavbou elektrického vedenia. Žiaľ bez prítomnosti archeológov. V zemine pochádzajúcej z výkopov sa dajú nájsť fragmenty stredovekej či pravekej keramiky, ale aj súčasti postroja, resp. podkov. Práve po tejto komunikácii sem mohli zo severu prísť prvé skupiny lužického obyvateľstva, na čo by poukazoval aj súbor depotov z Moštenice (*Novotná/Kvietok 2015*).

Nami realizovaný detektorový prieskum, zisťovacia sondáž a najmä možnosť dokumentovať nálezy zo súkromných zbierok priniesli množstvo závažných poznatkov. Z nich vyplýva jednoznačné konštatovanie, že lokalita na Vysokej má výrazný archeologický potenciál.

LITERATÚRA

Albertová 2012 – H. Albertová: Termín „mestský hrad“ vo vybraných stredovekých mestách na území Slovenska. *Historický časopis* 60/3, 2012, 485-499.

Augustín 2005 – M. Augustín: Európske cesty obchodu slovenskej medi. In: E. Kladivík (ed.): *Z histórie medenorudného baníctva v banskobystričskom regióne*. Banská Bystrica 2005, 15-27.

Bárta 1973 – J. Bárta: Druhé desaťročie intenzívnej speleoarcheologickej činnosti AÚ SAV (1962 – 1971). *Slovenský Kras* 11, 1973, 85-97.

Čaplovič 1977 – P. Čaplovič: Dolný Kubín II. Halštatské popolnicové pohrebisko. *Martin* 1977, 166 s.

Čaplovič 1987 – P. Čaplovič: Orava v praveku. *Martin* 1987, 260 s.

- Dušek 1966 – M. Dušek: Trakisches Gräberfeld der Hallstattzeit in Chotín. Bratislava 1966, 174 S.
- Dušek 1974 – M. Dušek: Der junghallstattzeitliche Fürstensitz auf dem Molpír bei Smolenice. In: Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa. Bratislava 1974, 137-150.
- Dušek/Dušek 1995 – M. Dušek/S. Dušek: Smolenice – Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit II. Nitra 1995, 34 S.
- Handzo 1941 – C. J. Handzo: Dejiny ev. a. v. cirkevného zboru v Ľubietovej. Martin 1941, 212 s.
- Hanuliak 2005 – V. Hanuliak: Zvolenská protiturecká obranná línia. *Archaeologia Historica* 30, 2005, 243-253.
- Kobaľ 2015 – J. V. Kobaľ: Der Hortfund von Makarjovo (Transkarpatien, Ukraine). In: I. Szathmári (Hrsg.): An der Grenze der Bronze- und Eisenzeit. Festschrift für Tibor Kemenczei zum 75. Geburtstag. Budapest 2015, 285-300.
- Kozubová 2009 – A. Kozubová: Diaľkové zbrane z pohrebísk vekerzugskej kultúry na juhozápadnom Slovensku. *Zborník SNM* 103, *Archeológia* 19, 2009, 65-130.
- Kozubová 2011 – A. Kozubová: Súčasti konských postrojov z lokalít vekerzugskej kultúry na juhozápadnom Slovensku (Časť I). *Zborník Filozofickej fakulty UK, Musaica* 27, 2011, 69-100.
- Kvietok 2014a – M. Kvietok: Prvé výsledky archeologického výskumu mestského hradu v Ľubietovej. In: M. Lacko (ed.): *Montánna História* 7, 2014, 34-47.
- Kvietok 2014b – M. Kvietok: Nové nálezy z neskorej doby bronzovej a staršej doby železnej z okolia Banskej Bystrice. In: J. Juchelka (ed.): *Doba popelnicových polí a doba halštatská ve strední Evropě*. Opava 2014, 128-160.
- Malček 2013 – R. Malček: Lieskovec Hrádok. Výšinné sídlisko badenskej kultúry. Nitra 2013, 202 s.
- Miňo 2011 – M. Miňo: Niekoľko postrehov k fortifikačným prvkom miest stredoslovenskej banskej oblasti. *Archaeologia Historica* 36, 2011, 289-302.
- Miroššayová 1980 – E. Miroššayová: Depot železných predmetov z Nižnej Myšle. *Slovenská archeológia* 27/2, 1980, 383-393.
- Miroššayová 1987 – M. Miroššayová: Problematika osídlenia východného Slovenska v dobe halštatskej. *Slovenská archeológia* 35/1, 1987, 107-146.
- Novotná 1980 – M. Novotná: Die Nadeln in der Slowakei. *Prähistorische Bronzefunde* XIII/6, 1980, 203 S.
- Novotná/Kvietok 2015 – M. Novotná/M. Kvietok: Nové hromadné nálezy z doby bronzovej z Moštenice. *Slovenská archeológia* 63/2, 2015, 209-237.
- Pieta 2008 – K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba železná. Nitra 2008, 384 S.
- Struhár 2000 – V. Struhár: Hradisko Stráňa v Ludrovej a jeho osídlenie v dobe železnej. *Zborník SNM* 94, *Archeológia* 10, 2000, 79-89.
- Šišiak 2012 – Ľ. Šišiak: Ľubietová. Z histórie slobodného kráľovského mesta. Ľubietová 2012, 50 s.
- Thomka 1898 – G. Thomka: Libetbányai bronzlelet. *Archeologiai Értesítő* 18, 1898, 379, 380.
- Veliáčik 1983 – L. Veliáčik: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983, 260 S.
- Veliáčik/Mosný 1996 – L. Veliáčik/P. Mosný: Prieskum na hradisku v Moštenici. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1994, 1996, 177, 178.

RESUMÉ

Verifying excavation on the site Ľubietová-Vysoká

A former free royal town Ľubietová lies in the valley of the creek Hutná, in north-eastern part of the Slovak Ore Mountains, on the western side of Veporské vrchy. It is a narrow, closed valley surrounded by mountains, modelled by the creek Hutná, which is left-sided tributary of the river Hron. The valley is 15.4 km long.

Ľubietová and its surroundings were inhabited from the oldest times, is the fact supported by archaeological evidences. First people were attracted here, despite harsh agricultural conditions, by plenty of game, favourable location and above all the occurrence of ores. The most important deposits of polymetallic and ferrous ores lie east of the village in the site called *Na Podlipe*, on the eastern edge of the village, in the valley Svätodušná (5 km from the village), on the hill Koba (6.5 km east of the village) and in the end of the valley called Peklo. Then 7 km in the north-eastern direction from Ľubietová lies the deposit of ferrous ores *Jamešná* and 10 km from Ľubietová in the north-eastern direction lies the site called *Tri vody*. In the period sources we can find an entry that also gold was mined here from the 13th to the first half of the 15th century. From the surroundings we know about finds from the Aeneolithic (Baden Culture) and Late Bronze Age (a hoard of bronze objects from *Ženská dolina*). We speculate about the existence of a cremation funerary site in the location called *Pilender*. In 2012 and 2013 a probe trenching excavation of a municipal castle from the second half of the 16th century took place.

The excavation of a newly discovered site *Vysoká* started in 2014. The site lies on a plateau of *Vysoká* (Figure 1 and 2) and it is still possible to see artificial terraces in the vegetation. After the processing of the metal detector survey (Figure 3) results, we chose two positions for trenches. First was in the area of the south slope, about 30 m under the edge of the top meadow. Trench 1/2015 (3 × 3 m; Figure 4) was set where in topsoil larger occurrence of prehistoric pottery was discovered. The second trench 2/2015 (2 × 4.5 m; Figure 5) was situated on a terrace in the north-western area, where a big crescent knife and finds of metallurgical or black smith's slag were discovered.

Both trenches provided us with a considerable collection of prehistoric pottery (Pl. I – V). Typologically mostly vases and pots were present. We found also a smaller number of amphorae, bowls and cups. Fragments of sieves occur as well. Special shape in the collection is a bowl with an inwardly shaped and twisted rim (Pl. I: 12). Considering the decoration, we can find above all the grooves, incised and plastic decoration.

The character and composition of the pottery collection from *Vysoká* is almost identical with a collection from the year 2013 from the hill fort in *Ponická Huta*. Similarly, we can date this collection into the break of the Late Bronze Age and the Early Iron Age (Ha B-Ha C).

Special attention deserves one of the few metal objects found in the trench 1/2016. It is a small bronze statuette of an animal which was part of a larger pendant. We found out during the excavation that the site was in the past attacked by amateur treasure hunters, who gathered a large collection of objects, unfortunately without closer localisation within the site. However, we can say for sure that the objects are from *Vysoká*. Some finds were at least photographically documented (Pl. VI-VIII).

As the oldest artefacts from this collection we can assign a collection of bronze items, such as tools and dress accessories, from the Younger and Late Bronze Age. Then we have the period of the Early Iron Age with a collection of tools, weapons, parts of harness and dress accessories. The site provided us also with a wide variety of finds from the Late Iron Age. Here belong dress accessories, tools and weapons.

Our survey with metal detectors, testing trenches and the opportunity to document the finds from private collections gave us a lot of new knowledge. The location of the site is strategic. It lies directly above the distinct ore deposit with polymetallic and ferrous ores. Based on the pottery and metal finds we assume that the settlement of *Vysoká* started at latest at stage Ha A, the settlement lasted up to the Late La Tène Period.

The importance of the site *Vysoká* lies in the fact that it is located by a very important road which connected *Podpoľanie* and *Liptovská kotlina* valley in Prehistory. According to the sows and fragments of metal we can say that intense metallurgical activity took place here. In the first stage it was bronze metallurgy with use of local copper sources. Then, from the Early Iron Age on, iron replaced copper. Except processing of iron, final production of metal

products took place here. However, identification of prehistoric mines location seems.

Captions

Figure 1. General view of the site Vysoká (red) and most significant mine ex-tent in the area Ľubietová. Source: GoogleEarth

Figure 2. View from top of Vysoká: A – Caldera of Poľana, B – Low Tatras with the Gran river valley. Photo by: M. Kvietok

Figure 3. Documented metal artefacts obtained with metal detector survey. Source: www.geology.sk

Figure 4. View of trench 1/2016 from the south after its completion. Photo by: M. Kvietok

Figure 5. View of trench 2/2016 from the west after its completion. Photo by: M. Kvietok

Pl. I. Selection of pottery finds of the verifying trenches. Rims. Drawing by: M. Kvietok

Pl. II. Selection of pottery finds of the verifying trenches. Grooved decoration. Drawing by: M. Kvietok

Pl. III. Selection of pottery finds of the verifying trenches. Engraved decoration. Drawing by: M. Kvietok

Pl. IV. Selection of pottery finds of the verifying trenches. Plastic decoration. Drawing by: M. Kvietok

Pl. V. Selection of pottery finds of the verifying trenches. Whorls, clay ring, strainers, bottom. Author: M. Kvietok

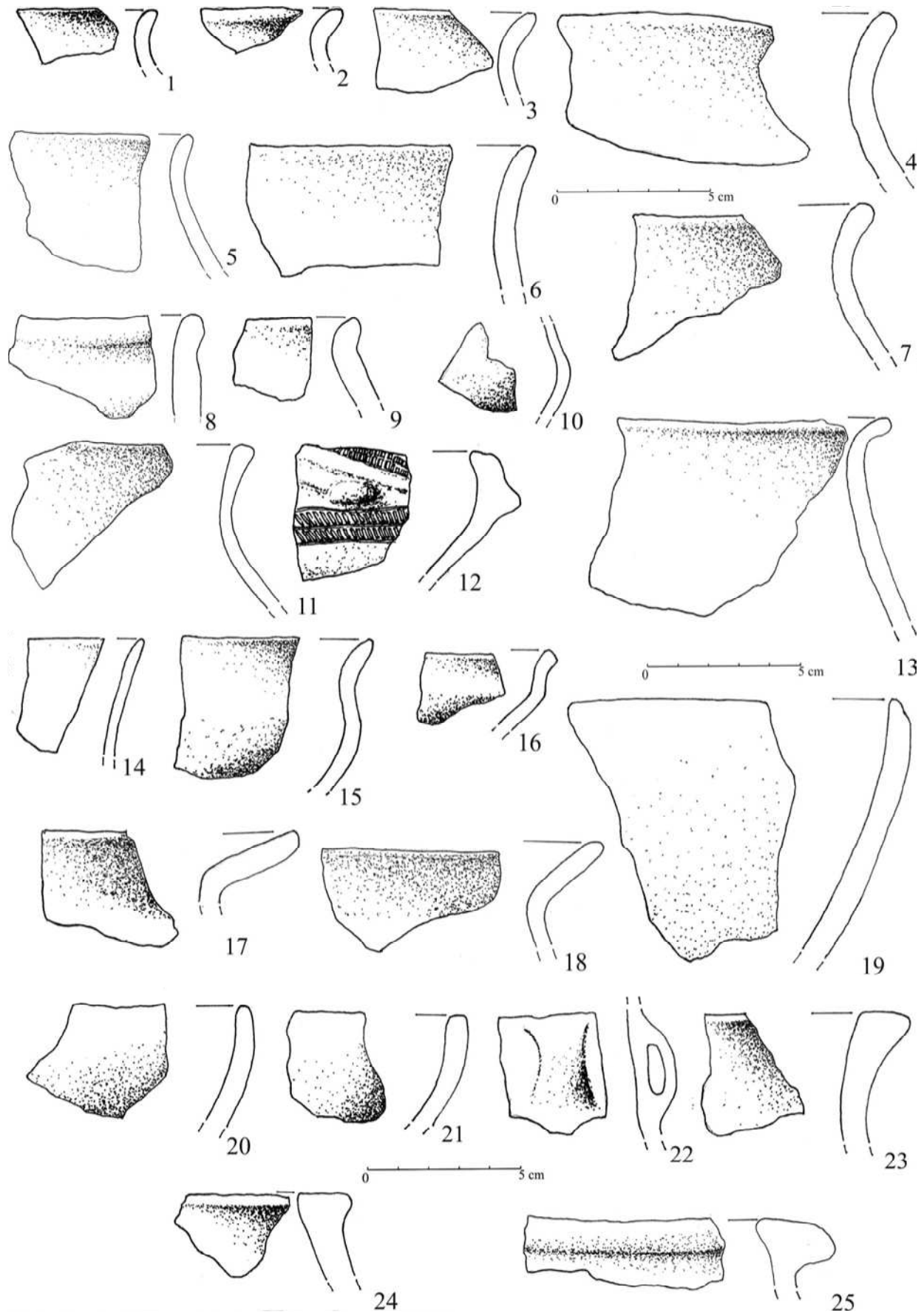
Pl. VI. Metal finds from private collections (Late Bronze Age, Iron Age). Photo by: M. Kvietok

Pl. VII. Metal finds from private collections (La Tène period). Photo by: M. Kvietok

Pl. VIII. Metal finds from private collections (La Tène period). Photo by: M. Kvietok

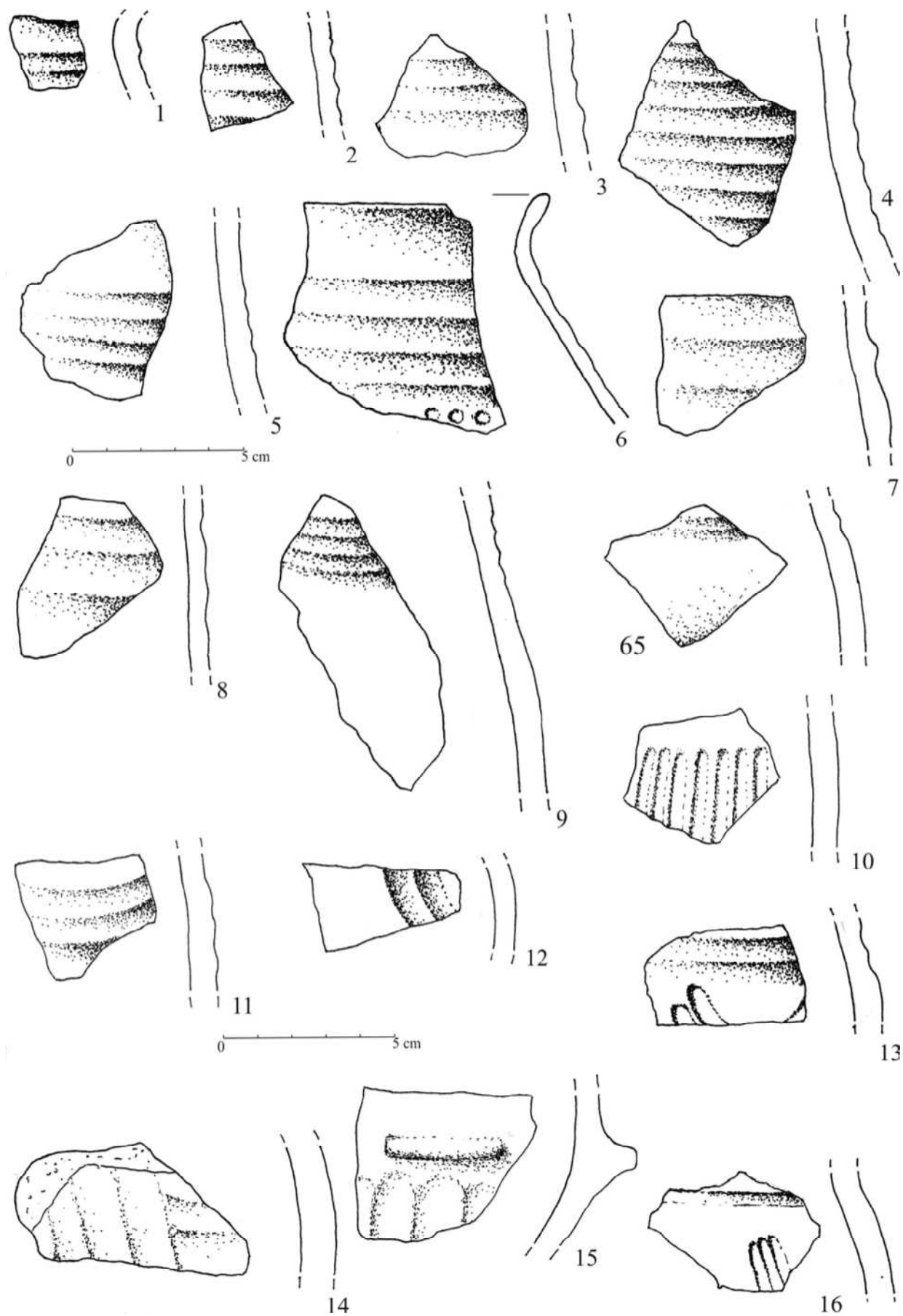
Translated by Martin Kvietok

JUDr. Mgr. Martin Kvietok
Midland Adventure, s.r.o.
Stoličková 8, 974 01 Banská Bystrica, Slovakia
m.kvietok@gmail.com

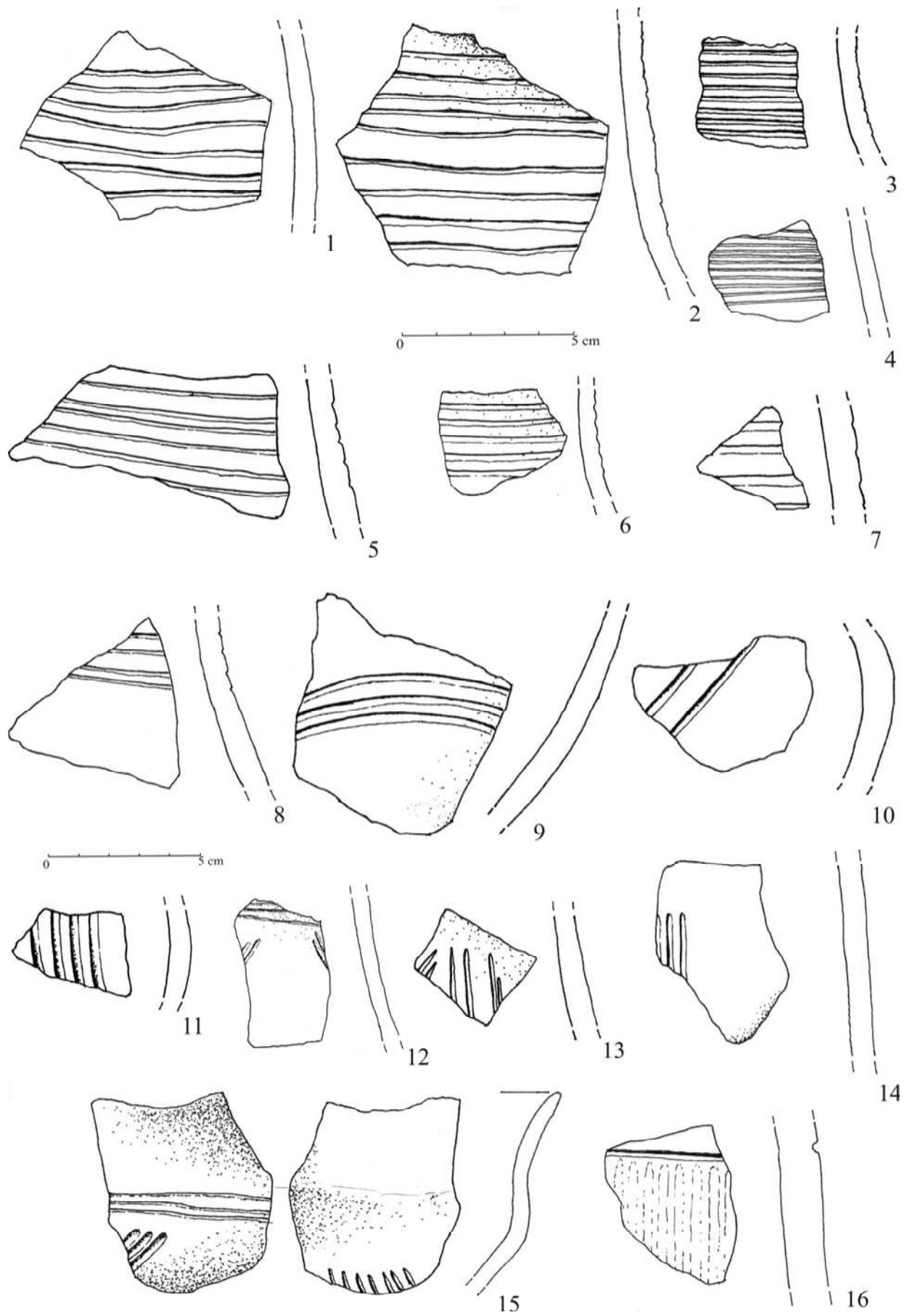

Tab. I. Výber keramických nálezov zo zisťovacej sondáže. Okraje. Kresba: M. Kviatok

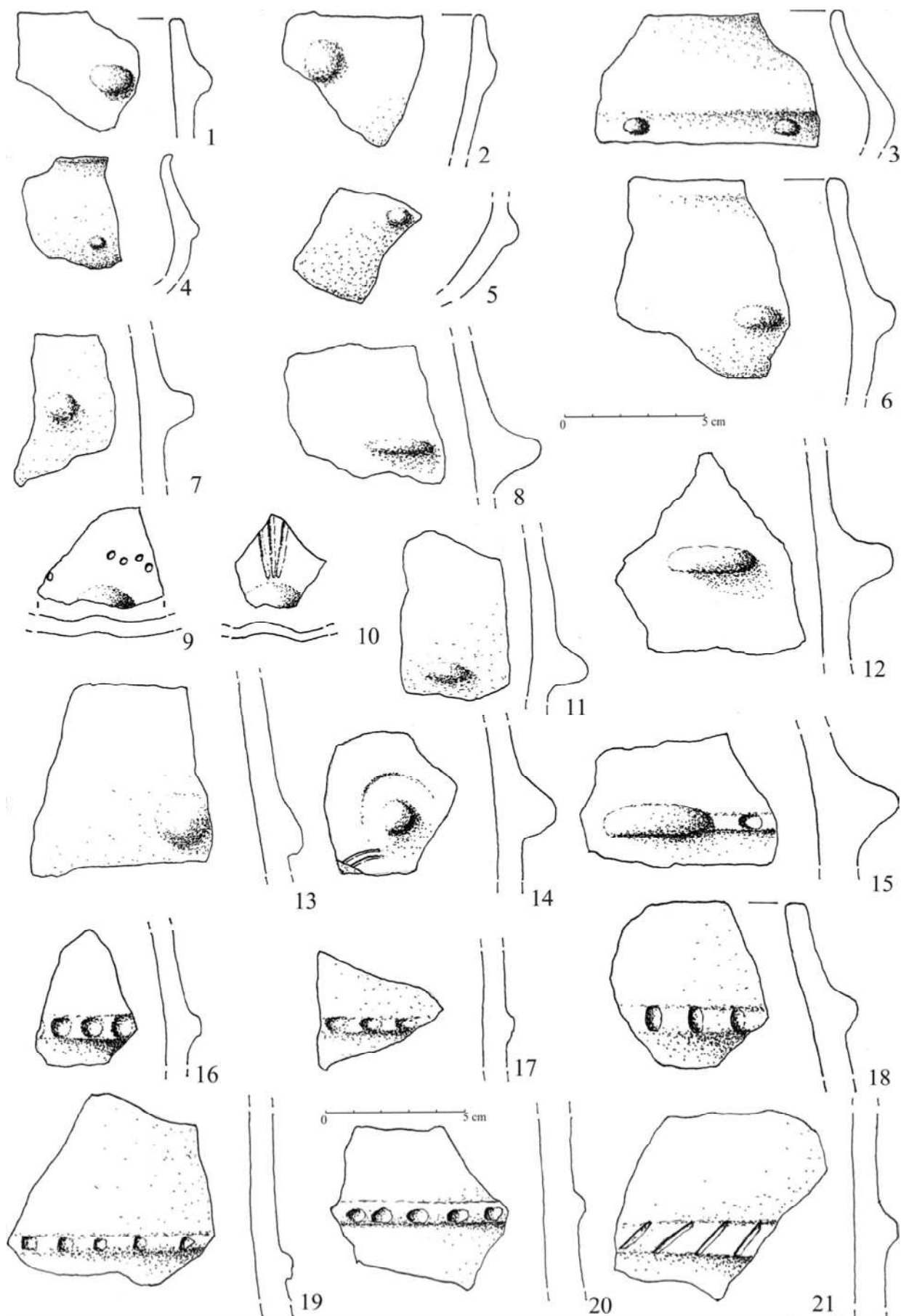

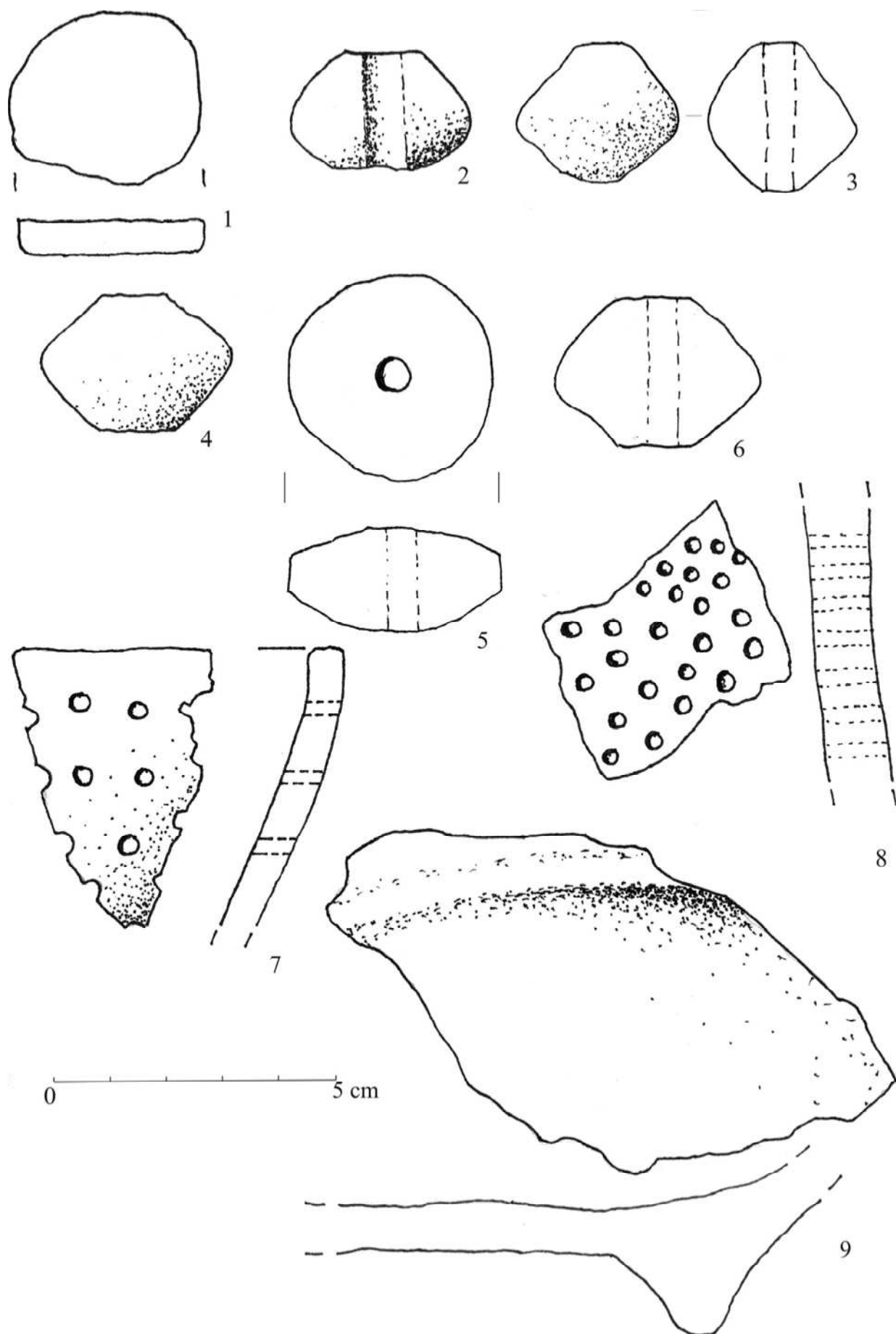
Tab. II. Výber keramických nálezov zo zisťovacej sondáže. Žliabkovaná výzdoba.
Kresba: M. Kvietok

Tab. III. Výber keramických nálezov zo zisťovacej sondáže. Rytá výzdoba.
Kresba: M. Kvietok

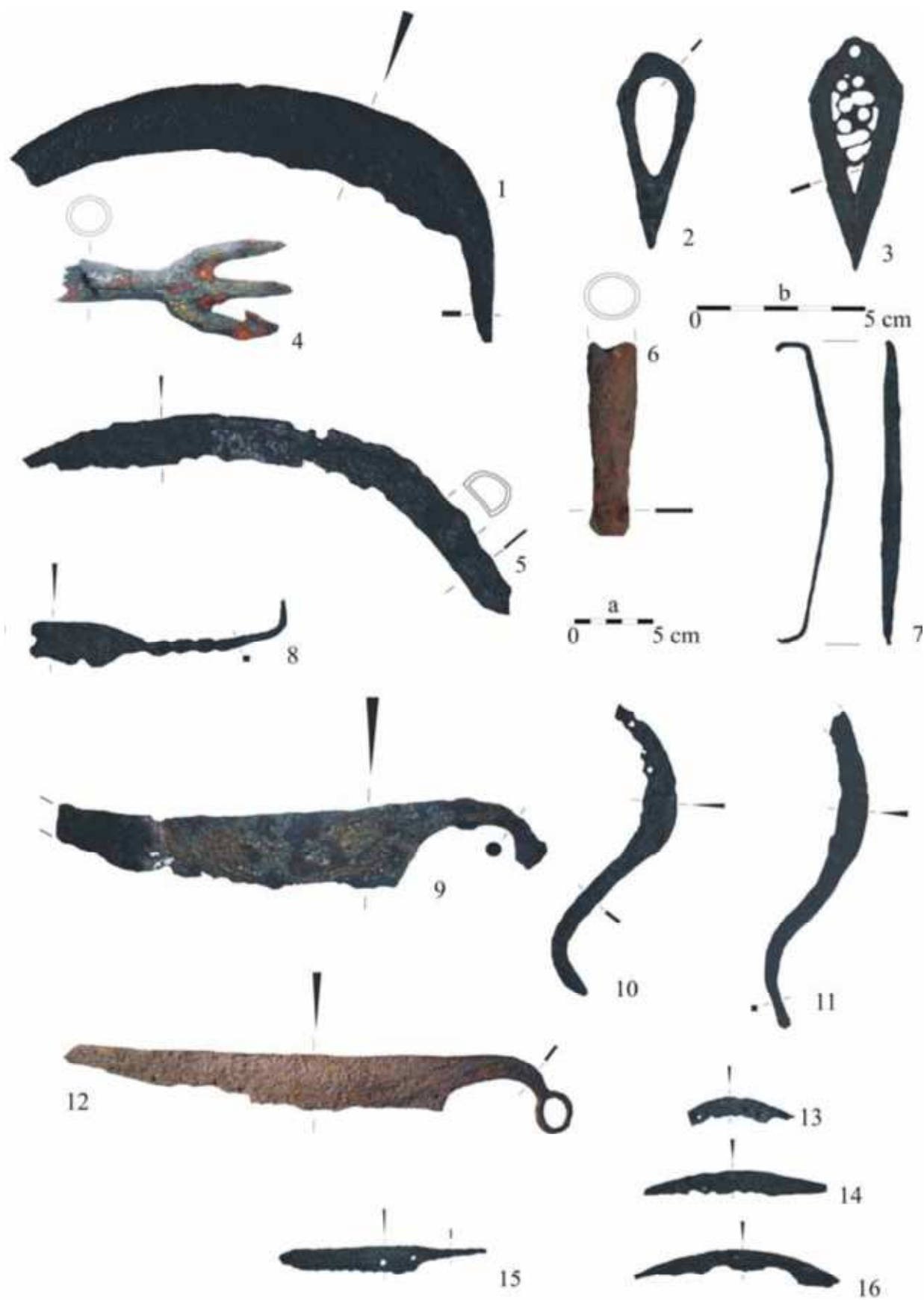
Tab. IV. Výber keramických nálezov zo zisťovacej sondáže. Plastická výzdoba.
Kresba: M. Kviatok

Tab. V. Výber keramických nálezov zo zisťovacej sondáže. Prasleny, hlinené koliesko, cedidlá, dno nádoby. Kresba: M. Kvietok

Tab. VI. Kovové predmety zo súkromných zbierok (mladšia doba bronzová, staršia doba železná).
Foto: M. Kvietok

Tab. VII. Kovové predmety zo súkromných zbierok (mladšia doba železná).
Foto: M. Kvietok

Tab. VIII. Kovové predmety zo súkromných zbierok (mladšia doba železná).
Foto: M. Kviatok

